FÖRHANDLINGAR Nationalekonomiska föreningen 1989-10-24

Redigerade och sammanfattade av civ ek JONAS NIEMEYER och ekon dr STEFAN LUNDGREN.

Ordförande: professor **Karl-Göran Mäler.**
Inledare: statssekreterare **Erik Åsbrink,** docent **Lars Vinell,** fil dr **Nils Lundgren** och professor **Mats Persson.**
Övriga debattdeltagare: **Sven-Olof Lodin, Danne Nordling, Gunnar Du Rietz** och **Ingvar Ekemark.**

1991 års skattereform

Karl-Göran Mäler:

Kvällens huvudämne är den planerade skattereformen. Egentligen var det meningen att vi skulle diskutera 1991 års skattereform, men det blir kanske 1990 års skattereform vi kommer att diskutera. Det pågår ju flitiga diskussioner mellan de politiska partierna om en första fas av skattereformen. Vi är mycket glada att statssekreterare Erik Åsbrink har velat komma hit och inleda i kväll. Välkommen!

Erik Åsbrink:

Tack för det! Förra gången jag uppträdde i Nationalekonomiska föreningen, i början av juni, var det precis den dag då jag, i riksbanksfullmäktige, hade varit med om att ta beslutet att avveckla valutaregleringen. Om ni nu tror att jag, idag, kommer att tillkännage avvecklandet av det svenska skattesystemet, så har ni misstagit er. Jag kommer inte heller att ge någon mer översiktlig och övergripande redovisning av de olika förslagen till skattereform, eller motiven bakom dessa förslag. Jag förutsätter att det i denna kvalificerade församling finns goda kunskaper om detta. Jag kommer inte heller att nämnvärt gå in på det nu aktuella förhandlingsspelet. Istället väljer jag att ta upp några spridda synpunkter på sådant som jag själv tycker är viktigt och intressant. En hel del av det gäller frågor som dominerar debatten om skattereformen idag.

Unik skattereform

Först vill jag konstatera att den skattereform vi nu står inför i Sverige är unik både i ett historiskt och i ett internationellt perspektiv. Ingen som sitter i denna sal har sannolikt varit med om något lika omvälvande på skatteområdet i Sverige. Även om vi utsträcker perspektivet till att gälla andra politikområden i Sverige, så är den process som vi nu bevittnar på skatteområdet antagligen unik till sin omfattning och i fråga om radikal omprövning. Processen är antagligen även unik med tanke på den snabbhet med vilken den genomdrivs. Verkningarna av denna reform sträcker sig över en mängd områden. Det gäller arbetsmarknaden och lönebildningen, kapitalmarknaden och förutsättningarna för penningpolitiken, näringslivet, kommunerna och socialförsäkringssystemet, energi-, miljö-, trafik-, familje-

och bostadspolitik, kultur, massmedier, idrott, turism och mycket annat.

Bruttoomslutningen på den skattereform som diskuteras motsvarar 6 à 7 procent av BNP, vilket torde vara oöverträffat internationellt. Det är sant att vi har kommit igång sent, men när vi väl har kommit igång med den här processen har det gått fort och lett till en mer radikal omprövning än i de flesta andra länder. För säkerhets skull kanske jag skall tillägga, att detta förutsätter att den slutliga reformen i sina huvuddrag överensstämmer med de förslag som har lagts fram i de olika utredningsbetänkandena.

Den process som vi befinner oss i är också anmärkningsvärd på ett annat sätt. Just nu kan vi bevittna en debatt som gäller om den högsta marginalskatten skall var 50 eller 55 procent. På vissa håll beskrivs en högsta marginalskatt på 55 procent som ett grundskott mot hela reformen. Jag vill inte alls hävda att frågan om var den högsta marginalskatten skall ligga saknar betydelse. Tvärtom tror jag att det har en stor betydelse. Men jag hävdar ändå att debatten i det här avseendet har fått orimliga proportioner och kännetecknas av en viss perspektivlöshet.

För 10 år sedan var den högsta marginalskatten i Sverige omkring 88 procent. För tre år sedan var den fortfarande 80 procent. Då framstod en sänkning av den högsta marginalskatten till 55 procent som en onåbar utopi. Det var en fråga som inte låg inom den sansade och realistiska samhällsdebatten. I fredags hörde jag Lars Werner beskriva en högsta marginalskatt på 55 procent som en seger för vänstern. Man såg nästan i andanom hur en något förtvinad kommunism fick nya krafter. När man får uppleva detta, vill jag ändå hävda att det har hänt något i svensk skattepolitik. Perspektivet har förskjutits och det är bara vårt korta minne som gör att vi tenderar att glömma bort hur långt den här processen redan har gått.

Den röda tråden – likformighet och marknadskonformitet

Jag vågar påstå, att kraven på en likformig och neutral beskattning går som en röd tråd genom utredningsförslagen. Tanken är att olika slag av aktörer skall behandlas så lika som möjligt och att olika slag av inkomster skall beskattas på i princip samma sätt. Skattesystemet skall så litet som möjligt snedvrida människors och företags beteenden. Deras beteenden skall, är tanken, bestämmas genom ett samspel mellan de underliggande ekonomiska drivkrafterna och aktörernas egna preferenser. De skall så litet som möjligt styras av statsmakter som söker gynna vissa och missgynna andra aktiviteter.

Jag påstår naturligtvis inte att vi, i förslagen, har lyckats med dessa strävanden till 100 procent – långt därifrån. Det går att hitta en mängd avsteg från principerna om likformighet och neutralitet. Avstegen kan t ex bero på svårigheterna att löpande beskatta de orealiserade värdestegringarna, vilket vore nödvändigt om man skulle ha en fullkomligt likformig kapitalbeskattning. Svårigheterna beror också, och kanske framför allt, på politiskt betingade kompromisser och eftergifter.

Det finns säkert också de som vill hävda att ett så högt skattetryck som vi har – och sannolikt kommer att fortsätta att ha – gör det oundvikligt att det även framgent blir betydande snedvridningar på ekonomins funktionssätt. Trots detta hävdar jag att vi har nått ganska långt i riktning mot ett mera neutralt och likformigt skattesystem. Om man så vill är detta ett uttryck för ett icke-interventionistiskt synsätt på hur skattesystemet ska användas i den ekonomiska politiken. Man skulle rentav kunna beskriva det reformerade skattesystemet som ett mer marknadskonformt system än dagens.

Det har i den nu aktuella skattedebatten talats mycket om risken för att de s k särintressena breder ut sig. Jag har själv uppehållit mig en del vid denna fara. Om

man studerar remissvaren på betänkandena finner man också en rik provkarta på särintressen. Många remissvar inleds med en allmän bekännelse till värdet av den föreslagna skattereformen och vikten av att hålla fast vid de grundläggande principerna. Man talar om hur angeläget det är att den genomförs i sina huvuddrag. Men alltför ofta framhävs därefter vikten av att man behåller eller inför olika slag av favörer och att man går emot de orättvisor som förslagen innebär för den egna gruppen. Naturligtvis finns det också remissvar som förmår att höja sig över denna särintressenas parad.

Med särintresse menar jag inte den helt legitima och nödvändiga bevakning av den egna medlemsgruppens intressen som olika organisationer ägnar sig åt. Särintresset utmärks, som jag ser det, av önskemål om avsteg från den neutrala och likformiga beskattningen, som ju är något av en grundbult i skattereformen. Särintresset utmärks med andra ord av en vilja att bevara eller införa ett skatteprivilegium.

Det intressanta och litet anmärkningsvärda är att det enda mer principiellt utformade försvaret för särintressenas agerande kommer från höger, inte minst från kretsar i Moderata samlingspartiet. Det är just dessa kretsar som i andra sammanhang står upp som marknadsekonomins främsta tillskyndare. I detta sammanhang uppträder de som envetna interventionister, detaljreglerare och särbehandlare. Detta säger jag inte för att bedriva någon partipolitisk polemik utan mer för att uttrycka min stilla förvåning över ett kuriosum.

Dynamiska effekter

En av de mest omdiskuterade, för att inte säga uttjatade aspekterna på skattereformen gäller frågan om de dynamiska effekterna. Detta begrepp används ofta i olika betydelser. I den snävaste varianten – och kanske också den som förekommer mest i debatten – åsyftas effekterna på antalet arbetade timmar i ekonomin. Beroende på debattörens egna värderingar utmålas då antingen ett scenario med en samling pinade småbarnsföräldrar som med hugg och slag drivs ut i en grottekvarn för att där slitas ned i förtid, eller också, om man har andra värderingar, är det en samling glädjestrålande unga stötarbetare som med uppkavlade ärmar sätter fart på den svenska ekonomin, givetvis mot riklig pekuniär belöning. I den vidaste varianten åsyftas med dynamiska effekter alla slag av beteendeförändringar som åstadkoms genom de förändrade skattereglerna.

De undersökningar som under senare år har gjorts av hur sänkta marginalskatter påverkar arbetsutbudet visar i allmänhet på positiva effekter, även om spridningen i resultaten är mycket stor. Senast har Anders Klevmarken och Lennart Flood i en artikel i *Dagens Nyheter* hävdat att det saknas empiriskt stöd för uppfattningen att sänkta marginalskatter skulle ge betydande dynamiska effekter på arbetsutbudet.

Som statssekreterare i Finansdepartementet har jag inga vetenskapliga ambitioner. Jag kan avstå från att blanda mig i den vetenskapliga striden. Å andra sidan kan man havda att jag nästan är skyldig att ha en uppfattning i frågan, av den enkla anledningen att regering och riksdag måste ta ställning till om en skattereform skall genomföras eller inte och hur en tänkt skattereform skall se ut. Att, i brist på säkra vetenskapliga belägg, sätta de dynamiska effekterna lika med noll kan vara lika godtyckligt och felaktigt som att sätta dem till varje annat värde.

Personligen tror jag att den föreslagna reformen kommer att få positiva effekter på ekonomins funktionssätt och leda till mindre snedvridningar på både arbetsmarknaden och kapitalmarknaden. Det är därvid, menar jag, ett alltför snävt synsätt att enbart se på antalet arbetade timmar. Att uppmärksamheten i så hög grad koncentreras på arbetstidens längd beror

naturligtvis på att den är förhållandevis lätt att mäta. För min del tror jag dock att andra mer svårmätbara och kvalitativa effekter kan ha en väl så stor betydelse. Om vi fortfarande håller oss till arbetsmarknaden kan det gälla strävan att förkovra sig på olika sätt, t ex genom utbildning eller arbetsbyte. Jag tror också att vi kommer att se positiva effekter på kapitalmarknaden, på företagens investeringsbeteende o s v. Jag erkänner dock mer än gärna att jag inte vet hur stora dessa effekter blir eller hur lång tid det tar innan de slår igenom. Till betydande del tror jag dock att det handlar om en tidsutdräkt på åtskilliga år innan vi ser det fulla genomslaget.

I den här situationen vill jag tillråda försiktighet i våra kalkyler. Låt oss inte inteckna ovissa framgångar i förtid. Alltför ofta blir förlitandet på kraftiga dynamiska effekter redan i det korta perspektivet bara en täckmantel för bristande mod eller ansvar när det gäller skattereformens finansiering. Varför anstränga sig eller varför oroa människorna med impopulära besked, när finansieringen så behändigt fixas med hjälp av dessa underbara dynamiska effekter? Varför beröva människor deras illusioner att vi kan lyfta oss själva i håret, att vi, över natten, kan höja det svenska folkets levnadsstandard med hjälp av en skattereform? Detta tycks alltför ofta vara de bakomliggande motiven till det myckna talet om dynamiska effekter.

Risk för expansiv effekt på ekonomin

I själva verket vill jag hävda att skattereformen av flera skäl riskerar att få en expansiv effekt på den inhemska efterfrågan och då särskilt på hushållens ekonomi. Detta vore naturligtvis synnerligen olämpligt, åtminstone om den nuvarande överhettningen i ekonomin skulle bestå ännu ett par år. Det finns, som jag ser det, tre skäl för dessa farhågor:

1. För det första, risken att reformen blir underfinansierad, vare sig detta sker med hänvisning till förekomsten av dynamiska effekter eller av andra skäl.
2. För det andra att skattesänkningens effekter uppkommer i stort sett omedelbart, medan en del av finansieringen – till följd av det rådande uppbördssystemet – inte blir effektiv direkt utan uppenbarar sig först med en viss eftersläpning. Det handlar bl a om basbreddningar under inkomst av tjänst, där de ökade skattebetalningarna till stor del inflyter först året därpå genom ökade fyllnadsinbetalningar.
3. För det tredje att skattesänkningarna tämligen ograverade går till hushållen, medan en del av finansieringen, som det nu ser ut i alla fall, inte direkt bärs av hushållen.

Om vi inte ser upp kan våra problem med en konsumtionsledd tillväxt, för hög inflation och växande bytesbalansunderskott befästas eller rent av förvärras.

Vad jag har sagt nu skall naturligtvis inte tolkas som att vi borde inhibera skattereformen eller ens ge den en väsentligt annan inriktning. Däremot är det nödvändigt att hålla fast vid kraven på en ansvarsfull finansiering och så långt som möjligt söka begränsa de effekter som jag nyss har pekat på.

Skattereformen löser inte våra inflationsproblem

I detta sammanhang vill jag ytterligare något beröra frågan om skattereformen och inflationen. Det finns på många håll en tro, enligt min mening en övertro, att skattereformen skall göra det möjligt att på ett avgörande sätt nedbringa den alltför höga svenska inflationstakten. Jag kan dock hålla med om att skattereformen i ett par avseenden kan ha en inflationsdämpande effekt.

1. För det första innebär skattereformen att progressiviteten dämpas eller m a o

att utbyteskvoten höjs. Utbytet av en löneökning blir bättre. En åsyftad reallöneutveckling kan nås med lägre nominella löneökningar. När väl det nya skattesystemet är etablerat och accepterat, bör detta underlätta kommande avtalsrörelser.

Mot detta talar möjligen att hoppet från 30 procent i marginalskatt till 55 procent vid en inkomst på ca 200 000 kr 1991 blir mycket kraftigt. Det innebär en del problem, vilka dock snarast är lindrigare än dagens. Problemet kommer dessutom att mildras av någon form av inflationsskydd av skatteskalorna.

2. För det andra kommer den kraftigt begränsade avdragsrätten som följer av den enhetliga kapitalinkomstbeskattningen på 30 procent att begränsa hushållens kreditefterfrågan. Detta kommer också att leda till en dämpning av prisstegringarna på fastighetsmarknaden.

Mot dessa båda omständigheter talar dels den expansiva effekt på hushållens ekonomi som jag talade om förut, dels det förhållande att en betydande del av finansieringen leder till en engångshöjning av prisnivån med inemot 5 procent. Det är en följd av framför allt breddad mervärdesskatt, höjda energiskatter och höjda fastighetsskatter. Det kommer att krävas betydande ansträngningar att förhindra att denna prisuppgång blir något annat än just en engångshöjning. Dessutom kan lönebildningen försvåras i det kortare perspektivet om skattereformen inte får tillräckligt stor acceptans, dvs om olika löntagargrupper söker kompensera sig för inslag som upplevs som orättvisa eller negativa på annat sätt.

Det finns alltså faktorer som pekar i båda riktningarna. Det utslagsgivande menar jag dock är att en framgångsrik antiinflationspolitik aldrig kan genomföras utan en adekvat makroekonomisk politik och då inte minst en tillräckligt stram finanspolitik. Låga skattesatser – om man nu kan tala om det i ett svenskt sammanhang – är inte något automatiskt skydd mot inflation. De gångna åren har i viss mån präglats av en övertro på enkla och smärtfria kurer mot inflationen. Låt oss inte tro att skattereformen är den slutgiltiga lösningen på inflationsproblemet! Det finns ändå tillräckligt många andra goda skäl att genomföra denna skattereform.

Nej till real beskattning

Jag vill inte i det här sammanhanget dra igång en debatt om vi ska ha en real beskattning eller inte. Åtskilliga känner vid det här laget till min rätt skeptiska inställning till real beskattning. Jag kan ändock inte undertrycka reflektionen att frågan om real beskattning knappast i något annat land har fått en sådan uppmärksamhet som i Sverige. I många länder – inte minst i de utpräglade låginflationsländerna – ställer man sig helt avvisande till en sådan tanke. Att denna tanke har fått ett starkt fotfäste i Sverige kan jag inte tolka på annat sätt än att tron är stark att inflationen kommer att förbli hög i Sverige.

Ett införande av en real beskattning – vilket inte torde vara aktuellt då stödet för denna tanke har visat sig vara otillräckligt – skulle sannolikt uppfattas, i Sverige och i omvärlden, som något av en kapitulation för inflationen. Det skulle bli en signal om att vi nu skall lära oss att leva med inflationen, inte att bekämpa den. För min del anser jag att en av den ekonomiska politikens främsta uppgifter under de kommande åren är att bekämpa inflationen, att återställa ett fast penningvärde.

Penningpolitiken får ökad betydelse

Jag talade förut om nödvändigheten av att föra en tillräckligt stram finanspolitik. De erfarenheter vi har gjort under senare år i Sverige – och även i de övriga nordiska länderna – är emellertid ganska nedslå-

ende på detta område. Inte minst händelserna i våras visar på svårigheterna att få erforderligt politiskt och parlamentariskt stöd för en adekvat finanspolitik.

I det sammanhanget tror jag att penningpolitiken får en ökad roll. Penningpolitiken har dock sina begränsningar, dels genom att den har ganska trubbiga verkningar inte minst när det gäller att påverka den privata konsumtionen, dels genom att manöverutrymmet beskärs till följd av internationaliseringen av kapitalmarknaderna och avvecklingen av valutaregleringen. Genom skattereformen bör dock penningpolitiken vinna i effektivitet, eftersom skattesatsen för ränteinkomster och därmed avdragsrätten för ränteutgifter sänks till 30 procent. Det kan komma att få stor betydelse i framtiden.

Är skattereformen robust?

Även om det talas om århundradets skattereform, finns det skäl att fråga sig hur robust det nya skattesystemet blir och hur varaktig reformen visar sig bli. Det är möjligt att den del av skattereformen som snabbast kommer att sättas på prov gäller kapitalbeskattningen.

En del hävdar att en nominell kapitalinkomstskatt på 30 procent inte är robust med tanke på hur hög inflationen är i Sverige. Inkomstskatteutredningen har i ett exempel räknat ut att vid en realränta på 3 procent och en inflation på 7 procent blir denna skatt 100 procent på den reala avkastningen. Detta må vara riktigt och är enligt min mening ett starkt skäl för att prioritera inflationsbekämpningen. Jag vill ändock tillägga att denna 30-procentiga skatt rimligen måste vara långt bättre än den 72-procentiga skatt som vi har idag för många slag av kapitalinkomster. Att sänka skattesatsen från 72 procent till 30 procent får ändå ses som ett, låt vara blygsamt, steg i rätt riktning.

Väl så viktig är den internationella dimensionen i ett läge med avvecklad valutareglering i kombination med banksekretess och bristfällig skattekontroll i många andra länder. Det är ingen tvekan om att andra länder ofta har en lägre beskattning – i varje fall om man ser till den praktiska tillämpningen – än vad vi har i Sverige och även jämfört med vad vi kan tänkas få efter skattereformen.

Här har debatten alltför ensidigt fokuserats på beskattningen av pensionssparandet i Sverige kontra omvärlden. Pensionssparandet är dock inte unikt. Problemet med diskrepanser i skattereglerna mellan Sverige och omvärlden kan uppstå för alla typer av lättrörligt kapital, t ex även för banksparande. Låt mig bara konstatera att här får vi följa utveckligen med stor uppmärksamhet.

Varför sänks inte skattetrycket?

Låt mig till sist säga några ord om det totala skattetrycket. Det är välbekant att det vanligaste mått som används, den s k skattekvoten, d v s skatternas andel av BNP, är mycket bristfälligt och går att manipulera. Det kan dock knappast ifrågasättas att Sverige har ett högt skattetryck vid en internationell jämförelse.

En del säger att den skattereform som vi nu diskuterar, är skäligen meningslös eller verkningslös så länge vi inte sänker det totala skattetrycket. Jag delar inte den uppfattningen. Jag tror att vi kan uppnå betydande vinster med en skattereform som har ungefär den utformning som har föreslagits. Jag menar att givet ett visst skattetryck bör vi alltid eftersträva att utforma så bra skatteregler som möjligt.

Det hindrar inte att frågan om skattetryckets höjd också är viktig. Det är dock inte i första hand en skatteteknisk fråga utan en fråga om den offentliga sektorns och socialförsäkringssystemets storlek och finansiering. Då är det logiskt att börja med att ställa frågan om vilket offentligt utgiftstryck vi vill ha i framtiden. Därefter får skattetryckets höjd väsentligen bli en funktion av utgiftstryckets höjd.

Om man inte är beredd att se detta samband, utan hävdar att det bara är att sätta igång och sänka skattetrycket "så löser sig det där andra mer eller mindre av sig självt", då hänger man sig åt önsketänkande och lättsinne.

För min del tror jag inte att en majoritet av svenska folket idag är beredd att genomföra mer omfattande neddragningar av skatte- och utgiftstryck. Det återstår nu att se om detta blir nästa stora debatt, sedan skattereformen väl förts i hamn.

Tack så mycket!

Karl-Göran Mäler:

Tack Erik Åsbrink! Vi kanske står inför århundradets största skattereform och då är vi mycket tacksamma i foreningen, att chefskonstruktören bakom denna reform har velat komma hit ikväll. Vi har tre förberedda inlägg, av i ordning docent Lars Vinell från Industriförbundet, fil dr Nils Lundgren från PKbanken och av professor Mats Persson från Institutet för internationell ekonomi. Docent Lars Vinell är den förste av de tre inbjudna.

Lars Vinell:

Vi har haft en i historiskt perspektiv märkligt entydig samstämmighet när det gäller det aktuella skattesystemets brister. Samstämmigheten gäller de stora skattekilarna, bristen på likformighet och neutralitet samt de godtyckliga omfördelningar i inkomster och förmögenheter systemet skapar. Konsensus avtar snabbt vad avser skattetrycket. Visserligen anser de flesta bedömare att det är för högt, men få politiker tycks anse att den rätta tidpunkten för en sänkning av skattetrycket är inne. Det vill jag säga: Den tidpunkten lär aldrig komma! Jag tror, tvärt emot Erik Åsbrink, att utan en sänkning av det totala skattetrycket får vi förmodligen heller aldrig en anpassning nedåt av den offentliga sektorns andel. Vi får då heller aldrig lösningar på de problem som den offentliga sektorn idag har monopol på att ordna. Tar vi exemplet från företagsvärlden, skapar penningbrist väldigt ofta produktivitetshöjningar och nya idéer. Penningöverflöd leder ofta till flegmatism.

Skatteomläggningen koncentrerar sig som vi har sett på skattestrukturen. Mottot har varit en sänkning av skattesatser och en breddning av skattebasen samt fina ord som genomskådlighet, enkelhet, likformighet och neutralitet. Detta är lovvärda initiativ och i likhet med de flesta tycker jag att denna ansats i huvudsak är riktig. Frågan är hur utredningens förslag överensstämmer med ansatsen.

Allmänna iakttagelser

Innan jag går in på att kommentera företagsbeskattningen, ska jag göra några allmänna iakttagelser.

För det första är likformighet och neutralitet ingen självklarhet. När en regering sätter upp vissa utvecklingsmål, kan neutraliteten definitionsmässigt inte vara fullständig. Optimala skattesatser är följaktligen en ideologisk fråga. Ju orenare ideologi desto risigare skattesystem.

För det andra, tycker jag att jakten på att stoppa eventuell skatteplanering har varit en alltför lysande ledstjärna. Därmed har förenklingssyftet kommit på skam. Skattejurister och andra skatteexperter kan alltså känna sig lugna: Strålande framtidsutsikter väntar er!

Jag skulle också vilja säga, *för det tredje,* att den grå, svarta eller oregistrerade marknaden kommer att fortsätta att utvecklas under ett system som det föreslagna. Det är nämligen omöjligt att förena högt ställda inkomstfördelningskrav, oförändrat högt skattetryck och utbudsstimulans. Skattekil, detta populära uttryck, är en partiell effekt. Minskar vi alla skattekilar i dagens system men håller skattetrycket konstant dyker nya skattekilar upp så att makrokilen, om man kan kalla den så, i stort sett blir konstant. Om en person får sin marginalskatt sänkt men

denna sänkning finansieras med en skatt på hans marginella användning av inkomsterna, finns skattekilen kvar mellan den extra arbetsinsatsen och den nytta personen vill ha ut av denna. Sätter man kraftiga restriktioner på en tänkt förändring av skattestrukturen, dvs skattesatserna, hamnar man lätt i samma situation för hela landet som gällde för individen. Jag vill därför kraftigt understryka nödvändigheten av en sänkning av det totala skattetrycket.

Företagsbeskattningen

I fortsättningen avser jag kommentera företagsbeskattningen. Frågan jag ställer mig är om den föreslagna företagsbeskattningen har bättre tillväxtegenskaper än den gamla. Jag ska begränsa mig ytterligare till skatteförslagets effekter på industrins investeringsvolym och dess inriktning. Den här begränsningen är faktiskt lätt att motivera. Dels finns det en stark korrelation mellan industrins tillväxt på lång sikt och tillväxten inom övrig ekonomi. Dels kan det jag tänker säga om industrin utan större modifieringar tillämpas på t ex byggnadsindustri och handel.

Det är egentligen inte alls självklart att uppmärksamheten i en väl fungerande marknadsekonomi är starkt inriktad på tillväxt. Tillväxten bestäms i en marknadsekonomi, vid ett givet utbud av investeringsprojekt, av människors sparvilja. Den är därför resultatet av "folkviljan" som den kommer till uttryck i individernas agerande på olika marknader, och framför allt på kapitalmarknaderna. Det stora intresset i Sverige för tillväxten torde dels bero på vår höga monopoliserings- och regleringsgrad, vilken i sin tur är kopplad till en planeringsfilosofi, dels på att vi har tappat mark i tillväxt i förhållande till andra länder. Under 1960-talet steg BNP per capita med 3,9 procent per år, vilket var en tiondel över OECD-genomsnittet. De två följande decennierna föll tillväxttakten till 1,6 procent respektive 1,4 procent per år, medan den i OECDområdet låg på 2,2 procent för båda perioderna.

God tillväxt nås genom snabb produktivitetsökning inom etablerade områden och förhållandevis smärtfria rörelser mot nya områden. Vi vet att hög kapitalbildning, hög kunskapsutveckling, stor rörlighet i produktionsfaktorer samt ett allmänt gott klimat för arbete och risktagande är de generella förhållanden som kan generera en sådan utveckling. Hur kommer det föreslagna skattesystemet, speciellt företags- och kapitalbeskattningen, att verka i dessa avseenden? Jag har redan ställt mig tveksam till om den föreslagna kombinationen av skattesatser och basbreddning vid konstant skattetryck kan ge särskilt mycket extra stimulans. "Makrokilen" är i det närmaste oförändrad.

Företagsbeskattningsförslaget har en, åtminstone på ytan, angenäm profil. Dess huvudingrediens är en sänkning av bolagsskattesatsen från 52 procent till 30 procent i kombination med minskade dispositionsmöjligheter. Det genomsnittliga skattetrycket skall i stort sett vara oförändrat.

Om vi jämför med det gamla systemet sägs förslaget medföra:

- sänkt kapitalkostnad för investeringar,
- minskade inlåsningseffekter samt
- en förskjutning i skattebelastningen mellan olika sektorer, med påföljande konsekvenser på industristrukturen.

Sänkt kapitalkostnad

Sett ur finansiärens synvinkel minskas enligt förslaget skattekilar och förräntningskrav. I ett exempel från Industriförbundet behöver ett företag en avkastning på 14,5 procent för att tillfredsställa en privatpersons reala avkastningskrav på en procent vid 5 procents inflation. Motsvarande avkastningskrav enligt det nya förslaget är 8,0 procent. Skattekilen minskar alltså enligt denna kalkyl med 6,5 procentenhe-

ter. Enligt vissa "gladkalkyler" baserade på olika ekonometriska modeller, ska detta sätta bra skjuts på investeringarna. Beräkningar av effekter på investeringsnivå och anpassningstid är emellertid gjorda på skakiga tidsserier och alltså mycket osäkra.

Även om modellerna är riktiga, kan man ifrågasätta slutsatserna. Kalkylerna utgår från variationer i kapitalkostnaden under en period när den svenska kapitalmarknaden var isolerad och svagt fungerande. Idag måste jämförelsen av kapitalkostnaderna göras internationellt. Kapitalpriserna bestäms på en internationell marknad, till vilken Sverige nu har en nästan friktionsfri koppling. Då måste också skatterna bli anpassade till internationella nivåer. Även om det nya systemet har positiva effekter jämfört med det gamla systemet, ger den föreslagna marginalskattesänkningen, under i övrigt lika förutsättningar, inte mer än en konstant investeringsnivå.

Minskade inlåsningseffekter

Kommer företagen att i mindre grad än tidigare hålla kvar vinstmedel? Utdelningen blir visserligen relativt sett mindre dyr men detta är egentligen inte ett tillräckligt skäl för ökade löpande utbetalningar till investerarna. Det är heller inte, enligt det hårt testade Modigliano-Millerteoremet, avgörande för strukturomvandlingen. Avgörande är helt och hållet effektiviteten på kapitalmarknaden. Där är företagsbeskattningen faktiskt endast en delfråga, och jag ska strax återkomma till den.

Konsekvenser på industristrukturen

Det är helt klart att vissa företag klarar sig bättre i det nuvarande systemet än andra företag. I det gamla systemet har den arbets- och forskningsintensiva industrin en dubbelt så hög effektiv skattebelastning som vår kapitalintensiva industri. Denna relation ändras med det föreslagna skattesystemet. Ur industrisynvinkel kommer arbets- och forskningsintensiva företag att gynnas på bekostnad av kapitalintensiva företag. De senare drabbas dessutom av politiskt bestämda extraavgifter för el och utsläpp av miljöfarliga ämnen.

Detta är ingalunda ett riskfritt politiskt spel. Jag vet att det är inne idag att tro att framtiden går mot en kunskapsintensiv industri, där vi bara kommer att ägna oss åt intellektuell verksamhet. Jag tror att det är en "livsfarlig" attityd. De kapitalintensiva branscherna svarar för bortåt 40 procent av det totala fasta industrikapitalet. Det är bl a därför naturligt att Sverige har komparativa fördelar på detta område. Den här industrin kommer inte att försvinna så snabbt. Den måste vi leva med. Den är vår bas. Det betyder att vi i vanlig ordning får devalvera oss fram till konkurrenskraft för de här branscherna om de utsätts för extra kostnadstryck. Då frågar man sig vad den extra skattebelastningen där skall tjäna till. Den eventuella skattelindringen för övriga företag är sannolikt inte tillräcklig för att snabbt inleda ett nytt uppsving inom den s k kunskapsintensiva industrin. Det är dock riktigt att ett sådant kommer till stånd.

Viktiga faktorer för tillväxten

Herr ordförande, jag vill avsluta med att ta upp några omständigheter som är viktiga för den totala tillväxten, nämligen nyföretagandet och de små företagens tillväxt, transaktionskostnaderna på kapitalmarknaderna och högriskprojekten. Dessa omständigheter skall kopplas till kapitalinkomstbeskattningen. Kapitalskatten utgår som vi hört med 30 procent av kapitalinkomsterna. Ånyo är likformigheten i högsätet! Att sätta skattesatsen för kapitalinkomster, inklusive realisationsvinster, lika med marginalskatten på arbetsinkomster är i och för sig lika riktigt som att fyra myror är lika många som fyra elefanter, men om jag får tillåta mig

en värmländsk tillspetsning, också lika relevant som att justera en balansvåg genom att sätta myrorna i ena vågskålen och elefanterna i den andra. Detta är ett exempel, tror jag, på att siffrorna har förblindat. Siffran 30 återkommer väldigt ofta i förslagen och ibland tycks man välja metod för att komma fram till denna siffra. Det är justare att rakt föra fram enkelhetens princip.

Nyföretagandet

Egenföretagandets andel i Sverige har inte börjat stiga igen som i många andra länder. Bland småföretagen är det svårt att skönja en tillväxt. Företagsstarterna är visserligen många men få ledare vågar ta risken att låta företaget växa över den nivå vid vilken han själv kan kontrollera hela ruljansen. Det är svårt att bland småföretagen skönja några framtidens storföretag. URF (Utredningen för företagsbeskattningen) gör väldigt litet för dessa företag. Det tycks finnas en rädsla för att någon listig skatteplanerare skall utnyttja eventuella arbitragemöjligheter. Denna rädsla är starkare än önskan att skapa en jordmån för konstruktiv företagsamhet. Låt mig ge två exempel:

1. Utdelningen som i dagens ränteläge inte överstiger 16 procent (statslåneräntan + 5 procent) av anskaffningskostnaden beskattas som vanlig kapitalinkomst. För ägarna blir det 51 procent. Överskjutande del beskattas som personlig inkomst. Det ger i genomsnitt 65 procents marginalbelastning.
2. RINK föreslår att halva vinsten vid försäljning av aktier i fåmansbolag skall beskattas som kapitalinkomst och den andra hälften som arbetsinkomst. Det kan ge en kapitalvinstskatt på 40 procent. Eftersom småföretagsinnehav är förenat med både större standardavvikelse och lägre likviditet än övrigt aktieinnehav, är beskattningen i fråga en straffskatt på extra risktagande.

Kapitalmarknaden

Tillväxt stimuleras av en väl fungerande kapitalmarknad. Denna fungerar bara om likviditeten är hög. Det är genom den kontinuerliga omsättningen på aktie- och penningmarknaderna som priserna på väntan och risk sätts på ett trovärdigt sätt. Illikvida marknader är förenade med högre avkastningskrav. Adri de Ridder och jag har beräknat att småföretagens avkastning var dubbelt så hög som storföretagens på Stockholmsbörsen under det senaste kvartsseklet. Skillnaden i formell risk var obetydlig. Det samma gäller för Londonbörsen och flera andra börser.

Skälet till den högre förväntade avkastningen på småföretagsaktierna är med stor sannolikhet att de är mindre likvida. URF och övriga skatteutredningar kommer genom en kombination av höga kapitalinkomst- och omsättningsskatter starkt att hämma handeln av värdepapper även i fortsättningen. Detta skapar en brist på likviditet, som i sin tur skapar högre differenser i förräntningskrav på olika typer papper och för olika typer av låntagare (företag och individer), samt förmodligen högre genomsnittliga förräntningskrav.

En underlig regel är den begränsade avdragsrätten för realisationsförluster. Den motiveras med att värdeökningar på aktier etc realiseras först efter fem år, medan värdeminskningarna omedelbart förverkligas. Därmed erhålles en skattekredit. RINK tar ut svängen och föreslår samma regel för derivatinstrument. Deras löptid uppgår dock endast till maximalt sex månader.

Högriskprojekt

En intressant tillväxtfråga, slutligen, gäller högriskprojekt. I Sverige saknar vi metoder att samla ihop dessa idiosynkratiska projekt, vilkas risker följaktligen blir lätta att diversifiera bort, till intressanta högriskportföljer. Med slakten av handels- och kommanditbolag, för något år sedan, försvann några visserligen otill-

räckliga men ändå acceptabla surrogatmetoder att finansiera projekt med lång utmognadstid och stor individuell risk. Jag har konstaterat att den här skatteutredningens olika betänkanden inte har någonting att komma med för att hjälpa till med den för svensk tillväxt verkligen viktiga framkomsten av högriskprojekt.

Därmed vill jag avslutningsvis säga, herr ordförande, att jag tror att strukturen i det nya skatteförslaget är avsevärt bättre än i det gamla systemet, men att förslaget skulle innebära en omedelbar och snabbframkomlig väg till ökad tillväxt, kan jag inte hålla med om.

Nils Lundgren:

Jag tänkte i huvudsak ägna mig åt att tala om det förslag till real beskattning som har framlagts i den stora bibban av skattereformer. Låt mig dock börja med några korta synpunkter på bl a arbetskraftsutbudet. För det första bör vi som ekonomer i den här föreningen i någon mån betrakta just arbetskraftsutbudet som ett sidospår i debatten. Vi har inte anledning att lägga oss i hur individerna väljer mellan arbete och fritid. Däremot har vi anledning att vilja ha ett neutralt skattesystem bl a i detta avseende. Det kvarstår dock att det från prognossynpunkt är intressant att veta hur det blir om man genomför en skattereform av det slag som här framläggs. Som det redan har framhållits, har vi inte speciellt goda empiriska grunder. Det är en omstridd fråga hur det slår.

Får jag bara påminna om två aspekter som har spelat roll i den svenska debatten. Den ena är att denna skattereform inte ska innehålla någon sänkning av de offentliga utgifterna. Den ska vara fullfinansierad. Det andra är strävan i skattereformen att olika inkomstgrupper, så långt det är möjligt, ska stå för kostnaderna för sina egna marginalskattesänkningar. Jag vill bara påminna att om detta skulle lyckas fullt ut så elimineras den s k inkomsteffekten, dvs alla skulle ha lika mycket pengar över efter skatt som förut. Däremot skulle det bli klart dyrare att ta ut fritid på marginalen. Därmed skulle subsitutionseffekten helt komma att dominera. Är det emellertid så att just grupper med ett exceptionellt flexibelt arbetskraftsutbud tjänar på skatteomläggningen i meningen att de får betydande inkomstökning efter skatt, så riskerar man att inkomsteffekten kommer in och förstör just den bilden. Klart är dock att grundtanken i hela uppläggningen faktiskt är att så långt möjligt eliminera inkomsteffekten och endast behålla substitutionseffekten. Då borde det bli åtminstone någon typ av ökning av det totala arbetskraftsutbudet.

Den andra aspekten är sambandet mellan arbetsutbudets elasticitet och den genomsnittliga årsarbetstiden. Många människor i Sverige, kanske framför allt utanför de rent nationalekonomiska kretsarna, har byggt förhoppningarna om att arbetskraftsutbudet skulle öka i Sverige efter en skattereform av det här slaget på observationen att vi arbetar ovanligt få timmar per år i det här landet jämfört med alla andra jämförbara länder. Vi har en årsarbetstid på mellan 1450 och 1500 timmar, medan flertalet västeuropeiska länder ligger på 1600 till 1700 timmar, USA på kanske 1800-1900 timmar och japanerna på väl över 2000 timmar. Eftersom vi också har världens högsta marginalskatter, så ligger det nära till hands att tro att det finns ett tydligt samband av den innebörden att om vi anpassar vårt skattesystem, så att det liknar det man har i andra länder, så skulle vi också få samma genomsnittliga årsarbetstider som de. Skulle vi t ex få ett västtyskt skattesystem, så skulle, med den enkla tankegången, arbetskraftsutbudet stiga med 10-12 procent. Jag vill bara påminna om att detta är en felaktig infallsvinkel.

Antalet arbetade timmar per år för dem som faktiskt arbetade under året skiljer sig åt mellan länderna i huvudsak

p g a skillnaden i den sysselsatta befolkningens sammansättning. Sverige präglas av en mycket hög förvärvsfrekvens, dvs antalet personer i arbetsför ålder som faktiskt också arbetar är exceptionellt högt, på en nivå runt 80 procent. De lata japanerna ligger nere på 70 procent t ex i det fallet. Skillnaden däremellan är i stor utsträckning personer som i andra länder är frånvarande 100 procent av tiden, men i Sverige kanske bara är frånvarade 40 procent av tiden. De är med i arbetskraften. De rör sig ofta om kvinnor som jobbar deltid och det är personer med olika typer av handikapp. Vi har också låg arbetslöshet, praktiskt taget hela tiden. Det betyder att vi, s a s mobiliserar marginalgrupperna på arbetsmarknaden, som av precis de skäl som gör att de är arbetslösa i andra länder, har svårt att jobba full tid i Sverige. De ramlar ur på olika sätt. Dessutom behåller långtidssjuka och värnpliktiga i större utsträckning än i andra länder sina tjänster och registrerar sig som frånvarande, d v s de är kvar i nämnaren men inte i täljaren. Om vi istället beräknar antalet årsarbetstimmar per person i arbetsför ålder, oavsett om han har registrerat sig som arbetande eller inte, så hamnar Sverige ingalunda lågt på skalan. Tvärtom har vi då långt fler årsarbetstimmar än på den övriga västeuropeiska kontinenten. Vi kommer långt före Västtyskland och t ex 40 procent över siffran i Belgien och i Nederländerna. Fortfarande leder japanerna och amerikanerna över oss, men inte med så väldigt mycket. Skillnaden blir inte försumbar, men mycket mindre än i den tidigare jämförelsen. Sverige framstår överlag som ett land där man jobbar alldeles osedvanligt många timmar per år, ehuru fördelade olika mellan könen, mellan olika socioekonomiska grupper samt över livscykeln. Det är ett skäl till att vi inte ska tolka en lägre genomsnittlig årsarbetstid som ett tecken på att det finns enorma extra arbetskraftsresurser. .Tvärtom är de på olika sätt redan mycket väl mobiliserade i det här landet.

En annan synpunkt på fullfinansieringen av skattesystemet är också att vi, som Erik Åsbrink framhöll, får fördröjningar på intäktssidan i den föreslagna skattereformen. Kalkyler som har gjorts, pekar på att man får minst 10-15 och kanske bortåt 20 miljarder kronor ökad disponibel inkomst för hushållen i starten, de första 2-3 åren, medan det sedan vänder åt andra hållet, när beskattningen av pensioner och liknande kommer in. I början är det också en fördröjning av momsintäkter och liknande. Det betyder att vi löper risken att stimulera ekonomin ganska kraftigt just i starten. Jag vill bara påminna om att det finns betydande risker med en ökad köpkraft i ekonomin i det här läget. De spår vi har, framför allt från USA, förskräcker på den punkten. I Sverige har vi redan höga inflationstakter vilka hotar att förvärras. Det finns alltså mycket starka skäl att se till att man har fullfinansiering, speciellt i starten, och att man sedan sänker det totala skattetrycket efter hand som de dynamiska effekterna faktiskt dyker upp och efter hand som vi lyckas få ned de offentliga utgifterna.

Effekterna på lönebildningen

I Sverige försöker vi överlag att inbilla oss att lönebildningen har blivit så tokig p g a de faktorer som vi själva tycker sämst om. De som ogillar höga marginalskatter, vill gärna tro att dessa driver på inflationen. De som ogillar privat ägande vill gärna tro att detta är orsaken till den höga inflationen, d v s höga lönekrav från förbittrade arbetare, som kan dämpas med löntagarfonder o s v. Det vi har att stå på i form av empirisk forskning pekar dock överlag på att arbetsmarknaden lustigt nog är just en marknad och lönerna därför avgörs i ett samspel mellan utbud och efterfrågan. Effekterna av olika typer av marginalskatter tycks vara försumbara i det avseendet. Däremot ser det väl ut som om en stor del av sjukfrånvaron är känslig för ändringar i sjukförsäkringssystemet, men det är inte en skattereformsfråga.

Real beskattning

I det stora utbudet av skattebetänkanden som kallas URF, RINK o s v finns det ett som kallas IBU. Det är en utredning om inflationskorrigerad beskattning. Det är ett förslag som är lätt att läsa, endast 140 sidor eller så. Att det är så kortfattat och lättläst beror på två saker. För det första ansluter det sig, i alla avseenden utom själva realbeskattningen, i princip helt till de andra framlagda skatteförslagen. Den här utredningen har inte på något sätt försökt hitta på några nymodigheter i andra avseenden utan betraktat detta som givet. För det andra gjordes det för några år sedan en mycket stor utredning om real beskattning, vilket betyder att det mesta arbetet redan var gjort.

Hur ska man då se på detta förslag? Det är nästan självklart att ett inflationsjusterat skattesystem är att föredra framför ett nominellt, förutsatt att systemen inte skiljer sig åt i sina verkningar i några andra avseenden. Det går inte att uppbåda några allmängiltiga argument för tanken att det på något sätt skulle kunna vara en fördel att inflationstaktens variationer påverkar skattebördans storlek och fördelning. Tvärtom leder ett nominellt skattesystem till samhällsekonomiska kostnader så snart inflationstakten avviker från den för vilken systemet har konstruerats. Om inflationstakten systematiskt ligger över, så faller den reala avkastningen efter skatt på nominella placeringar snabbt och blir ofta negativ, samtidigt som det reala avkastningskravet på investeringar stiger till en orimligt hög nivå. Resultatet blir sänkt produktivitet och därmed levnadsstandard.

En annan välkänd nackdel av ett nominellt skattesystem är att en högre inflationstakt leder till en allt längre driven lånefinansiering och därmed en lägre soliditet i företagssektorn, vilket i sin tur skapar en finansiellt mer bräcklig samhällsekonomi. Slutligen uppkommer fördelningspolitiska problem genom att medborgarna har väsentligen olika möjligheter att skydda sig mot, respektive tjäna på, förändringar i inflationstakten. Det är inte heller så att real beskattning kan betraktas som någon sorts farlig mark att ge sig in på som inte är beträdd. Jag vill påminna om att större delen av skattesystemet är realt, gratis så att säga. Inkomstskattesystemet i sin grundprincip, de olika typerna av löneskatter, momsen fungerar alla så att det är samma skattesatser från real synpunkt.

Det finns ett undantag som det har stridits mycket om i det här landet. Det gäller den progressiva inkomstbeskattningen och en eventuell inflationsjustering av skattesatserna. Det mest problematiska och som rubbar hela bilden, och där IBU föreslår en förändring till en real beskattning, är dock kapitalbeskattningen. Viktigt att notera i detta sammanhang är att skatteutredningarna i övrigt, URF och RINK, är konstruerade för att fungera väl vid en stabil inflationstakt kring 4 procent. Under den senaste tjugoårsperioden har inflationstakten varit drygt 8 procent per år i genomsnitt. Den har inte något år kommit ner så lågt som till 4 procent. För närvarande är den snarast på väg uppåt. Inte ens under det stora oljeprisfallets år 1986 lyckades vi komma under 4 procent. Vi får därmed den paradoxala slutsatsen att om man tror att vi plötsligt kan sänka inflationstakten till 4 procent fr o m 1991, så tror man också att det inte spelar någon större roll om man tar IBUs förslag eller URF-RINKs, eftersom de då ger samma utfall. Om man däremot tror att inflationen fortsätter att ligga klart över 4 procent även i fortsättningen, så följer också att argumenten är starka för att välja ett realt skattesystem. Att acceptera de nu lagda förslagen innebär att man vid t ex 6 procent genomsnittlig inflation under 1990-talet får acceptera en mycket hög real skatt på avkastningen av monetära tillgångar även i fortsättningen.

Hur ter sig beskattningen av t ex ett banktillgodohavande? I det lagda försla-

get är det tänkt att man ska betala 30 procent i skatt nominellt. Om räntan är 6 procent, går alltså 1,8 procent till skatt. Antar vi att inflationen är 4 procent, är den reala avkastningen 2 procent. Kvar blir en real avkastningen efter skatt på 0,2 procent. Den reala skattesatsen blir 90 procent. Om inflationen istället är 6 procent och bankräntan 8 procent blir skattebeloppet 2,4 procent, medan den reala avkastningen före skatt fortfarande är 2 procent. Här blir realavkastningen genast negativ (–0,4 procent). Med IBUs förslag blir den reala avkastningen efter skatt, alltid hälften av den reala avkastningen före skatt, d v s 1 procent i båda fallen.

Invändningar mot ett realt skattesystem

Ett realt skattesystem korrigerar således skatteutfallet för inflationens verkningar. Efter som detta i sig måste betraktas som en mycket angelägen strävan, blir det därmed avgörande för ett ställningstagande, hur pass starka de invändningar är, som vanligen brukar anföras mot reala skattesystem. Dessa invändningar kan sammanfattas i sju punkter:

1. att skattesystemet blir svårförståeligt,
2. att skatteutfallet blir osäkert,
3. att det skulle bli administrativt krångligt och resurskrävande för både myndigheter och skattebetalare,
4. att inflationskorrigeringen skulle innebära en slags indexering som kan leda till ytterligare stegring av inflationstakten,
5. att det kan skapa svårigheter att i en allt mer internationaliserad värld som enda OECD-land välja ett realt skattesystem,
6. att det blir knepigt att samordna sig med eller att gå med i EG och slutligen,
7. att det, som Erik Åsbrink tog upp, i omvärlden skulle tolkas som om vi hade gett upp alla ambitioner när det gäller att bekämpa inflationen.

I det här avseendet, tror jag, man kan avfärda nästan alla invändningarna mycket snabbt. Var och en som går igenom IBUs betänkande ska finna att det är så enkelt att ingen kan hävda att det är svårförståeligt. Tvärtom är det mycket svårförståeligt hur det går när man har en nominell beskattning av den typ vi har nu och även föreslås få. Orsaken är att systemet är uppbyggt på den s k balansvärdemodellen. Det är inte frågan om att försöka klyva räntor och kapitalavkastningar i en inflationsdel och en realdel. Man deklarerar precis som nu. Man drar sina skuldräntor fullt ut mot beskattningen som nu. Man tar upp sina ränteintäkter, precis som nu, till beskattning. Man lämnar inga speciella nya uppgifter. I deklarationen tar man precis som idag upp sin förmögenhet varav framgår netto monetära tillgångar och skulder. Skillnaden är nu att på dessa gör man en korrigering så att den som har haft en nettotillgång på balansdagen (sista december t ex) på 100 000 kronor får, om det har varit 7 procent inflation, erkänt att han har förlorat 7 000 kronor och får dra av det i sin deklaration. Därmed har man gjort inflationskorrigeringen. Omvänt, om man har haft netto 100 000 i skulder och 7 procent inflation, får man ta upp vinsten man har gjort på inflationen (7 000 kronor) till beskattning. Det blir som ni ser mycket trevligare att ha sparat än att ha lånat. Det blir ganska betydande effekter och det skulle bl a ge en mycket effektiv penningpolitik.

Föreställningen att real inkomstbeskattning skulle vara liktydigt med en slags indexering ägnad att minska motståndet mot inflationen synes också svår att upprätthålla. Arbetsgivarnas och löntagarnas organisationer kan inte gärna tänkas dra slutsatsen, att om de ingår för höga löneavtal och höjer priserna för mycket i någon mening så gör det inte lika mycket som förut, eftersom inkomstskattesystemet nu är realt. Inkomst av tjänst berörs ju inte, eftersom skatten på denna kan betraktas som en real beskattning redan nu. Vidare är t ex realisationsvinster

på småhus redan realt beskattade.

Den enda maktgrupp som både har en odiskutabel möjlighet att påverka inflationstakten och som kan tänkas bli påverkad av att skattesystemet är realt, torde vara statsmakten själv. Därmed förefaller det också troligt att ett realt skattesystem skulle främja en lägre inflationstakt. Ett nominellt och progressivt skattesystem av det slag vi nu har, och föreslås få, genererar betydande skatteintäkter utan att det krävs impopulära politiska beslut och tenderar därmed att att leda till ständigt högre offentliga utgifter med förvärrade inflationsproblem som följd.

Hur är det då med den internationella kompatibiliteten? Är det riskfyllt? Jag kan försäkra er att rent tekniskt är detta löst i utredningen och innebär inga som helst problem. Det enda som krävs är att vinster och förluster på valutakurssvängningar räknas som vanlig kapitalavkastning. Då försvinner hela den sidan av problemet.

Det enda som återstår är om omvärlden skulle tolka det så att man i Sverige har givit upp alla ambitioner beträffande inflationsbekämpningen. Omvärlden skulle bli misstänksam mot den svenska kronans framtid och kräva mycket höga räntor. Via en integrerad kapitalmarknad skulle resultatet bli en högt uppdriven räntenivå i Sverige. Vidare skulle omvärlden kunna tänkas börja spekulera i att vi i Sverige kommer att ligga med 8 procent inflation medan de själva bara ligger med 4 procent och då kommer det att successivt bli nödvändigt att depreciera kronan med i genomsnitt 4 procent per år. Jag vill hävda att denna situation har vi redan idag. Jag ser inte att det skulle förändra läget nämnvärt med ett realt skattesystem. De flesta vet att alla länder har nominella skattesystem. Somliga länder har hög inflation och andra låg. Räntenivåerna är anpassade därefter och skiljer sig mycket mellan länderna. Jag kan inte se att det blir någon som helst skillnad i detta avseende.

Mats Persson:

Jag ska ta upp två saker som jag upplever som grundbultarna i denna skattereform. Det ena är skattereformens effekter på arbetsutbudet – dvs de berömda dynamiska effekterna som redan har diskuterats ikväll. Det andra är skattereformens effekter på hushållssparandet.

Effekterna på arbetsutbudet

Det som jag hade tänkt säga om skattereformens effekter på arbetsutbudet är i stort sett det som Nils Lundgren sa, men jag tycker det är så viktigt att det förtjanar att upprepas. Problemet med de dynamiska effekterna är att vi gärna tänker oss att när man sänker marginalskattesatserna kommer folk att arbeta mer. Det har också gjorts studier som pekar på att folk verkligen kommer att arbeta mer. Nu har det emellertid även gjorts en del ekonometriska studier som tyder på att det inte nödvändigtvis blir så. En del studier som vi har kunnat läsa om i tidningarna tyder på att folk inte kommer att arbeta så mycket mer. Effekterna på arbetsutbudet blir ganska negligerbara. Därmed skulle de dynamiska effekterna försvinna.

Jag tycker att detta är ett olyckligt och oekonomiskt synsätt. Effekterna på arbetsutbudet har egentligen bara intresse för frågan om skattereformens finansiering. Kommer arbetsutbudet att öka så pass mycket att den offentliga sektorns skatteintäkter går upp så att vi därmed kan finansiera skattereformen? Det är en nog så intressant fråga men det är snarast en budgetmässig fråga. Vad som är intressant för oss nationalekonomer är de *välfärdseffekter* som uppstår av skattereformen. Dessa välfärdseffekter har i sig ingenting att göra med finansieringen. Det här blir en litet subtil analys som kanske är svår att göra i dagspressen, men detta är kanske det rätta forumet att föra fram denna tankegång. Vi vet alla från grundutbildningen i nationalekonomi, där man sitter och leker med indifferenskurvor

och budgetlinjer, att man kan få just den effekten att en sänkning av marginalskatterna faktiskt inte leder till en ökning av arbetsutbudet. Det kan t o m bli en sådan pervers effekt att en sänkning av marginalskatterna leder till en *minskning* av arbetsutbudet. Den tekniska termen för detta är att inkomsteffekten dominerar över substitutionseffekten. Det är dock också ett faktum, vilket hela tiden glöms bort i debatten, att välfärdseffekterna på samhällsekonomin, d v s huruvida de ekonomiska resurserna som finns utnyttjas effektivt eller inte, inte beror på huruvida inkomsteffekten överväger över substitutionseffekten. De beror enbart på substitutionseffekten.

Vad som händer om vi sänker marginalskatterna är, att folk får det bättre. Det blir en höjning av den disponibla inkomsten. Sedan kan folk välja att ta ut den höjningen av den disponibla inkomsten i form av ökad fritid. Då ökar inte nödvändigtvis arbetsutbudet men vi har ändå en välfärdsvinst eftersom folks val mellan arbete och fritid inte snedvrids av skattesystemet. Det är som sagt en ganska subtil effekt men icke desto mindre reell. Jag tycker att det är denna effekt som borde diskuteras när man diskuterar skattereformen – och inte den rent budgetmässiga effekten huruvida arbetsutbudet ökar eller inte, d v s huruvida inkomsteffekten dominerar över substitutionseffekten.

Effekterna på sparandet

Vi är bekymrade över sparandet i Sverige. Vi anser att det är för lågt, i synnerhet hushållssparandet som ju är i stort sett noll, eller t o m negativt i vissa sammanhang. Nu är det dock så att det finns två sparformer som faktiskt fungerar i Sverige. I detta land där hushållssparandet, delvis p g a skattesystemet, nästan har utplånats, finns det ändå två sparformer som frodas och trivs och som verkar fungera. Den ena är sparandet i egna hem och den andra är försäkringssparandet. På bägge dessa områden innebär detta skatteförslag en ganska avsevärd skärpning. Frågan man då onekligen ställer sig är följande: Om vi har två sparformer som faktiskt fungerar, ska man då slå ihjäl dessa sparformer genom att skärpa beskattningen på dessa områden?

Bostadssparandet

Låt oss då titta på dessa sparformer och börja med bostadssparandet. Anledningen till att vi är så bekymrade över det låga sparandet i Sverige är egentligen kanske inte att sparandet är för lågt i *sig* utan att investeringarna, och i synnerhet industriinvesteringarna, i Sverige är för låga. P g a för låga investeringar i industrisektorn, eller exportsektorn, får vi en för dålig bytesbalans och för låga reallöner i industrisektorn. Själva problemet med det låga sparandet är att vi vill få upp industriinvesteringarna. Om vi då tittar på bostadsparandet, kan sparandet i egna hem vara nog så behjärtansvärt i och för sig men det innebär inte ökade investeringar i industrisektorn. Man brukar alltid, när man diskuterar bostadsektorn, ta det som ett axiom att ökat byggande, d v s ökade realinvesteringar i bostadskapital, faktiskt är något önskvärt. Det är klart att det har en positiv marginalnytta, om man ska använda en nationalekonomisk term, i den meningen att en större bostad naturligtvis är trevligare än en mindre. En rymligare och modernare bostad är behagligare att bo i än en mindre och omodernare bostad. Som nationalekonom ska man dock alltid påpeka att det inte finns något sådant som en fri lunch. Om vi använder reala resurser för att göra investeringar i bostadskapital tas de reala resurserna någon annanstans ifrån. Exakt varifrån är svårt att veta för vi har ingen riktigt tillförlitlig bild av de makroekonomiska strömmarna, men en inte obetydlig del av dessa reala resurser skulle annars, med stor sannolikhet, ha gått till industriinvesteringarna.

Det betyder att om vi är bekymrade över det låga hushållssparandet, ska vi inte slå vakt om bostadssparandet utan om sådant sparande som kanaliseras till industriinvesteringar. Tvärtom är det faktiskt så att om vi minskar sparandet i bostadskapital frigörs reala resurser som, med en lämplig utformning av skattesystemet i övrigt, kan föras över till produktiva investeringar i industrin. Under tidigare perioder då vi har satsat hårt på realinvesteringar i bostadssektorn, jag tänker t ex på miljonprogrammet under senare hälften av sextiotalet och början av sjuttiotalet, innebar det faktiskt att reala resurser drogs bort från industrisektorn och investerades i bostadskapital. Sådana beslut är politiskt populära för alla tycker det är trevligt att satsa på byggande, men om man ser kostnaderna i form av lägre industriinvesteringar och därmed lägre reallöner inom industrisektorn, lägre konkurrenskraft och en försämring av bytesbalansen, är det inte självklart att miljonprogrammet var önskvärt. Det var kanske i själva verket en olycklig inriktning på investeringarna. Man måste väga det nöje man har av en större och rymligare bostad mot det obehag man har av lägre reallöner och ökade makroekonomiska problem när investeringsresurserna tas från industrisektorn.

Vad det gäller bostadssparandet, tror jag att skattereformen är precis vad som behövs för vår ekonomi. Vi ska minska på bostadssparandet just för att föra över resurserna till en annan sektor av ekonomin. Det är naturligtvis impopulärt eftersom människor tycker om att bo och det finns välorganiserade intressegrupper inom bostadssektorn. Men icke desto mindre tror jag att en sådan resursöverföring är just vad som behövs.

Försäkringssparandet

Försäkringssparandet är mer intressant, för dessa pengar används faktiskt till reala investeringar i industrisektorn, åtminstone till viss del. Detta gäller så länge vi inte tvingar försäkringsbolagen att köpa bostadsobligationer, och det tvingar vi dem inte till längre, för nu har placeringsplikten försvunnit. Det sparande som kanaliseras från hushållssektorn in i försäkringsbolagen kan faktiskt användas till produktiva investeringar i industrisektorn. Det är därför tänkbart att försäkringssparandet bör gynnas.

För att titta lite närmare på detta har jag ställt samman några siffror på försäkringssparandet (se *Tabell 1*). Uppgifterna är tagna från SCBs s k HINK-register som visar hushållens ekonomiska förhållanden. I den vänstra kolumnen har vi individernas inkomstklasser. Av individer med en sammanräknad årsinkomst på under 50 000 kr, hade 2 procent en pensionsförsäkring. Siffrorna här är egentligen andelen av personer som har gjort avdrag för inbetalade försäkringspremier under beskattningsåret. I inkomstskiktet 50 000 till 100 000 kr, är det 5 procent av individerna som har en pensionsförsäkring. När vi så kommer upp i höga inkomstklasser, t ex i skiktet 300 000 till 350 000 kr, är det 73 procent av individerna som har en pensionsförsäkring.

Tabell 1 **Pensionssparandet.**

Inkomstklass 1000 kr	Andel av individerna som har pensionsförsäkringar, %	Andel av försäkringstagarna som också har ränteavdrag, %
– 50	2	50
50 – 100	5	40
100 – 150	8	50
150 – 200	22	68
200 – 250	39	69
250 – 300	56	82
300 – 350	73	85
350 –	75	81

Källa: SCB.

Vi vet alla att sparande i pensionsförsäkring är ganska lönsamt. Det är t o m så lönsamt att det lönar sig att lånefinansiera sin pensionsförsäkring. Kostnaden för en sådan transaktion är räntan på lånet, som är avdragsgill, och intäkten är avkastningen på försäkringskapitalet, som åtmistone vad gäller det insatta egna kapitalet är skattefri. Det blir alltså ett positivt netto. Jag antar att den kalkylen har vi alla gjort av privatekonomiska skäl, åtminstone har jag gjort den. Bara en smula privatekonomisk introspektion säger att det är faktiskt lönsamt att lånefinansiera sin pensionsförsäkring. Men om pensionsförsäkringen är lånefinansierad är det ju inget sparande! Då är det ett rent skattearbitrage. Därmed faller sparargumentet för försäkringssektorn.

Av kolumn 3 i *Tabell 1* framgår hur stor andel av försäkringstagarna som har lånefinansierat sina pensionsförsäkringar. När det gäller lånefinansiering får man vara försiktig med begreppen. Det är nog ganska få som explicit och medvetet lånefinansierar sina pensionsförsäkringar. Det är ganska få som tänker att "nu ska jag teckna en pensionsförsäkring och jag ska låna pengar till den". Man kan i och för sig göra det, och under vissa förutsättningar tillhandahåller t o m försäkringsbolagen sådana lån. Jag tror dock att det är ganska få som explicit gör den transaktionen. Förmodligen går det till på ett mer indirekt sätt, exempelvis att man har tagit ett lån tidigare för ett annat ändamål (t ex för att köpa en villa). Efter några år när man börjar få upp näsan över likviditetsytan igen, och börjar få litet pengar över så att man skulle kunna börja amortera ned sitt lån på villan, finner man det förmånligt att inte amortera ned lånet på villan, utan behålla lånet och istället använda pengarna till att teckna en pensionsförsäkring. Alldeles oavsett det explicita syftet med transaktionen, är det ekonomiska innehållet även i en sådan transaktion just att pensionsförsäkringen blir lånefinansierad.

Om vi nu tittar på andelen lånefinansierade pensionsförsäkringar i de här inkomstgrupperna, ser vi att den är ganska hög. I den lägsta inkomstgruppen har 50 procent av innehavarna av pensionsförsäkringar också lån i en eller annan form. Siffran har jag fått fram på basis av taxeringsstatistiken. Den avser individer som har gjort avdrag för pensionsförsäkringspremier men också har gjort avdrag för skuldräntor. Man kan dock göra avdrag för skuldräntor i olika sammanhang som inte nödvändigtvis behöver innebära en lånefinansiering av pensionsforsäkringen. Man kanske har små kontokortskrediter som inte alls uppgår till de belopp man har i pensionsförsäkringen. Därför har jag rensat ut små ränteavdrag, vilka jag har definierat som ränteavdrag under 500 kr. Det finns även andra felkällor i det här materialet. Siffrorna är förmodligen en underskattning eftersom endast pensionsförsäkringarna är inkluderade. Kapitalförsäkringarna finns inte med, då vi saknar data om dem. De behandlas nämligen annorlunda skattemässigt och finns inte i taxeringsstatistiken. Tabell 1 underskattar därför förmodligen antalet som har lånefinansierat sina försäkringar. Det finns fler som har försäkringar men som inte kommer med eftersom det rör sig om kapitalförsäkringar.

I den lägsta inkomstklassen har 50 procent av försäkringstagarna också skulder. Det är ganska små försäkringar. Den genomsnittliga försäkringspremien där är 116 kr. I de högsta inkomstklasserna har 80–85 procent av alla försäkringstagare också skulder. Här är det frågan om ganska höga försäkringsbelopp. De genomsnittliga försäkringspremierna i den högsta och näst högsta inkomstklassen är ungefär ett basbelopp. Om man också väger med beloppet, blir fördelningen mycket tung i de övre inkomstklasserna. Därmed kan vi också konstatera att försäkringssparandet till största delen är lånefinansierat. Det är inte frågan om små konsumtionskrediter i dessa övre skikt,

utan om stora belopp. De genomsnittliga ränteavdragen är 30 000 – 40 000 kr i inkomstklasserna kring 250 000 kr och upp till 80 000 kr i de högsta inkomstskikten. Det är m a o en regelrätt lånefinansiering av försäkringssparandet. Därmed tycker jag att det är tvivelaktigt om det är motiverat med en särbehandling av försäkringssparandet. Det är till största delen inte frågan om ett samhällsnyttigt sparande utan om ett rent skattearbitrage. Därmed tycker jag att ett av de många argumenten mot den 20-procentiga, eller som det nu är 15-procentiga, avkastningsskatten på försäkringssparandet faller.

Låt mig bara avslutningsvis säga att det kan finnas andra argument mot en sådan skatt, t ex tekniska och juridiska som kan ha att göra med anpassningen till EG o s v. Dem saknar jag dock kompetens att uttala mig om.

Karl-Göran Mäler:

Tack så mycket! Vi lämnar därmed de planerade inläggen och övergår till en allmän diskussion. Jag har redan ett antal namn anteckade på listan. Vi börjar med professor Sven-Olof Lodin.

Sven-Olof Lodin:

Pensionsskatterna

Först vill jag kommentera Mats Perssons inlägg. Jag tycker nämligen inte att de siffror Mats Persson presenterar är speciellt rättvisande. För det första finns det faktiskt betydligt fler individer i de lägre inkomstklasserna än i de högre. Därför säger siffrorna faktiskt ingenting om fördelningen av pensionssparandet. För det andra finns det i de högre inkomstlägena individer med väldigt stora engångsinkomster, som t ex har sålt företag, och de tar standardmässigt en stor pensionsförsäkring. Om man inte rensar bort engångsförsäkringarna från siffrorna vet man över huvud taget inte vad de innehåller. Jag vill inte påstå att Mats Perssons slutsatser är felaktiga men jag tycker inte att man kan dra dem utifrån detta material.

Bolagsbeskattningen

En annan fråga jag vill ta upp är bolagsbeskattningen. Kommer det nya förslaget att öka investeringarna? Jag tror att det är väldigt viktigt att komma ihåg att reformen ökar kapitalrörligheten, vilket också medför ökad kvalitet på investeringarna. Av *Tabell 2* framgår den genomsnittliga vinsten i hela den icke-finansiella sektorn under 1980-talet. Den per år framskattade vinsten var 24,5 miljarder kr. På detta betalades 14 miljarder i skatt. 10,5 miljarder blev över i avskattade medel som kunde användas fritt. I övrigt innebär dagens system att företagen tvingas dölja sina inkomster i form av realinvesteringar i det egna företaget. Vad gör företagen då idag när de inte behöver investera så mycket i sin egen verksamhet? Jo, för närvarande håller svensk företagsamhet på att köpa upp resterna av världens flygplansflotta. Man kan verkligen fråga sig om det är särskilt samhällsnyttigt.

Tabell 2 **Effekter av bolagsbeskattningen.**

	Dagens system	*Det föreslagna systemet*
Skattepliktig vinst	24,5 mdr	46,0 mdr
Skatt	14,0 mdr	14,0 mdr
Avskattade medel	10,5 mdr	32,0 mdr

I det nya systemet, när man simulerar med precis samma inkomstunderlag, blir automatiskt den skattepliktiga vinsten 46 miljarder kronor. Man betalar fortfarande 14 miljarder i skatt och det är samma skattetryck men den avskattade vinsten stiger tre gånger. Det gör att man får en betydligt större rörlighet och flexibilitet. Man behöver inte låsa in pengarna

i realinvesteringar i det egna företaget utan kan använda pengarna på effektivaste sätt. Därför bör vi få effektivare investeringar och effekten torde bli betydligt större än vad företagen idag själva inser.

Inkomstbeskattningen

Vidare vill jag också beröra Erik Åsbrinks inledning. Han sa att ingen människa kan tycka att skillnaden mellan 55 procent och 50 procent är särskilt allvarlig. Jag vill bara nämna tre saker.

För det första klagar RINK bittert på spänningarna i systemet som uppstår när man har kapitalinkomstbeskattning på 30 procent, en arbetsinkomstbeskattning på 50 procent, en bolagsbeskattning på 51 procent och en högsta arbetsinkomstbeskattning med arbetsgivaravgifter på 64 procent. Nu ökar spänningarna ytterligare. Ska man tro vad RINK säger så skulle systemet i stort sett braka ihop om man hamnade på en högre siffra än 50 procent.

Det andra är att vi kommer att vara i otakt med resten av världen. Vi var faktiskt på väg att s a s hämta in klungan, inte springa om den men i vart fall få kontakt med klungan. Det får vi inte med en marginalskatt på 55 procent. Vi får en försämring av arbetsutbudseffekterna. Även om man kan diskutera storleken på de dynamiska effekterna, är det ingen som kan förneka att om man ändrar i ett förslag så att man får mindre över om man arbetar mera så måste de dynamiska effekterna bli mindre.

För det tredje är det också ganska intressant att åka utomlands och försöka förklara vad kompensationsledigt är. Det är ingen som begriper vad jag säger. I Sverige betalas faktiskt hälften av övertidsarbetet med kompensationsledighet. Det betyder, enligt gällande avtal i allmänhet, att ungefär hälften av svenskt övertidsarbete försvinner i ledighet istället för att få någon real effekt. När man ser på de förslag som kommer från 1990, blir man litet skrämd.

Energibeskattningen

Till sist vill jag nämna energibeskattningen. Nu funderar man tydligen, mot alla förslag, på att höja punktskatterna på energin istället för att införa energimoms. Vi är det enda land i Västeuropa, inklusive Finland, som inte har en energimoms. Till och med Finland som inte har en moms har dock moms på energi av konkurrensskäl. Höjer man punktskatterna på energi, är det faktiskt en mycket viktig signal att man inte är beredd att ge industrin den konkurrenssituation som behövs för att företagen ska våga investera i Sverige, när vi ändå ser ökade energikostnader framför oss. Därför är det psykologiskt oerhört viktigt att man inte inför höjda punktskatter på energin.

Danne Nordling:

Ett huvudsyfte med skattereformen 1991 är att minska de snedvridande effekter som höga marginalskatter har på samhällsekonomin. Det har vi hört flera gånger idag. Detta är särskilt viktigt i nuvarande läge med arbetskraftsbrist och hög förvärvsintensitet för kvinnorna. Vi kan också vänta oss att arbetsutbudet ökar, t ex i form av övertid och extraarbete.

I nuvarande stadium av skattediskussionerna, med 55 procent i högsta marginalskatt, blir dock marginalskattesänkningarna anmärkningsvärt ojämnt fördelade. Jag ska exemplifiera detta med tre grupper på arbetsmarknaden: höginkomsttagarna, industritjänstemännen och industriarbetarna. Dessutom ska jag ge litet perspektiv på utveklingen av marginalskatterna, det perspektiv som Erik Åsbrink inledningsvis efterlyste hos dem som angrep nivån på 55 procent som högsta marginalskatt.

Höginkomsttagarna får marginalskatten sänkt från dagens 73 procent till 56

procent. Jag räknar då med 31 procent kommunalskatt. Många inom denna grupp har avtalat bort sin övertidsersättning, vilket innebär att de positiva effekterna av sänkningen med 17 procentenheter blir av mer långsiktig och indirekt karaktär.

Industriarbetarna får också en sänkning med 17 procentenheter, från dagens 48 procent till 31 procent. En liten grupp mer högavlönade arbetare, som idag ligger mellan 153 000 och drygt 170 000 kr i årsinkomst, får tom sin marginalskatt halverad, från 62 procent till 31 procent.

En annan viktig grupp på arbetsmarknaden får dock praktiskt taget ingen förbättring av det marginella utbytet av extra arbetsinsatser. Det gäller industritjänstemän med drygt 170 000 kr och upp till 203 000 kr i årslön. Genomsnittslönen för industritjänstemän ligger idag på ungefär 185 000 kr.

Marginalskatten för industritjänstemännen sjunker nämligen från 62 procent till 56 procent, alltså med 6 procentenheter eller mindre än en tiondel av marginalskattesatsen. Om ett första steg tas 1990 med en sänkning med 7 procentenheter inom nuvarande skiktgränser, vilket har diskuterats, inträffar tom det paradoxala, vilket framgår av *Tabell 3*, att det andra större steget i marginalskattereformen medför höjd marginalskatt med en procentenhet. Det beror på att gränsen för högsta marginalskatt justeras ned 1991 till vad som motsvarar drygt 170 000 kronor i dagens löneläge. Industritjänstemännen kommer alltså att komma upp i den högsta marginalskatteklassen, där de inte finns idag. Av Tabell 3 framgår också att marginalskatten blir högre än vad som blev fallet när den "underbara nattens" skattereform var fullt genomförd 1985.

Betraktar vi istället den totala skattekilens utveckling för industritjänstemännen, i *Tabell 4*, ser vi motsvarande höjning 1990-1991. Här framgår att resultatet 1991 ligger 2 procentenheter över läget efter den "underbara natten" 1985. Den totala marginaleffekten, dvs den totala skattekilen inklusive arbetsgivaravgifter och indirekta skatter, blir högre än när den "underbara nattens" skattereform hade genomförts fullt ut. Ser vi längre tillbaka i tiden, finner vi att "århundradets skattereform" endast innebär en återgång till läget vid mitten av 1970-talet, dvs när de stora problemen med det svenska skattesystemet började märkas på allvar.

Tabell 3 **Marginalskatten för industritjänstemän.**

År	*Procent*
1955	35,4
1960	43,3
1965	47,8
1970	57,6
1975	63,2
1980	71,7
1981	68,5
1982	68,4
1983	65,1
1984	61,0
1985	55,4
1986	55,3
1987	64,4
1988	64,6
1989	61,8
1990p	55,0
1991p	56,0

Anm: Avser ensamstående manliga tjänstemän med genomsnittslon. Underskattsavdrag 11 %, reseavdrag 1,5 %, övriga avdrag 0,5 %. Lon 1988: 171 000 kronor.

Jag vill ifrågasätta om man kan ha en så ogynnsam skatteskala för industritjänstemännen. Måste inte skiktgränsen för högsta marginalskatt justeras uppåt och den högsta skattesatsen sänkas till åtminstone 50 procent, helst lägre? Differensen mellan tjänstemännens och arbetarnas marginaleffekter blir annars orimligt stor, vilket framgår av *Tabell 5*.

Skattekilen har historiskt sett inte skilt sig på ett anmärkningsvärt sätt mellan arbetare och tjänstemän utom just nu i år, och under den senare delen av den borgerliga regeringsperioden. Vid regimskiftet 1976 var differensen 3,4 procentenhe-

Tabell 4 **Skattekil för industritjänstemän.**

År	%
1955	42,2
1960	52,5
1965	59,1
1970	68,2
1975	74,7
1980	81,7
1981	79,9
1982	79,8
1983	78,0
1984	76,1
1985	72,9
1986	73,4
1987	79,0
1988	79,2
1989	77,5
1990p	74,1
1991p	74,9

Marginalskatt + lagstadgade arbetsgivaravgifter + indirekta skatter netto efter subventioner i procent av lon + arbetsgivaravgifter.

Tabell 5 **Skattekilar – differens. Arbetare – industritjänstemän.**

		Procent-enheter
	1955	2,5
	1960	4,1
	1965	1,0
	1970	5,5
	1974	0,0
Regimskiftet	1976	3,4
Regimskiftet	1982	8,1
"Underbara natten" helt genomförd	1985	3,1
	1989	8,3
	1991	14,2

ter, d v s 3,4 procentenheter högre skattekil för industritjänstemän än för industriarbetare. Denna differens ökade till 8,1 procentenheter vid regimskiftet 1982. Därefter rättades denna tillfälliga avvikelse till genom den "underbara natten" men genom frånvaron av indexreglerade skiktgränser steg differensen efter några år ånyo till drygt 8 procentenheter.

Man kan tycka att det nu vid den stora skattereformen återigen vore dags att rätta till denna differens. Resultatet av nuvarande förslag blir istället att differensen ökar och blir rekordstor – över 14 procentenheter. Måste inte regeringen, statssekreterare Erik Åsbrink, göra någonting åt industritjänstemännens marginalskatt?

Gunnar Du Rietz:

Mina damer och herrar. Jag tänkte tala litet om småföretagarna, eftersom ingen annan har gjort det ännu. Man läser i stort sett varje dag om hur de större företagen förlägger en allt större del av investeringarna utomlands. Det ser inte ut att bli något slut på den här utvecklingen. Därför kan vi framöver bli mer beroende av småföretagen och egentligen skulle vi behöva ha ett ökat nyföretagande, vilket man har haft i många andra länder, bl a i Storbritannien och USA. Mot den här bakgrunden är det oroväckande att beskattningen skärps för småföretagarna. Visserligen sänks marginalskatterna, vilket är väldigt positivt kanske särskilt för företagarna. *Tabell 6* visar vissa intressanta konsekvenser av skatteomläggningen för småföretagen. Den första punkten är inte speciell för småföretagarna. Ökad förmånsbeskattning och ökad kapitalbeskattning, det gäller alla, löntagare såväl som företagare. Jag vill dock påpeka att även företagarna, t ex egenföretagarna, naturligtvis drabbas av den. Dessutom drabbas de av en hel del andra saker. Lars Vinell tog upp problemet med fåmansbolagen, där man för att förhindra skatteplanering, inför hårdare beskattning av fåmansbolagsägarnas reavinstbeskattning och beskattningen av utdelningar. Nu är det litet värre än vad Lars Vinell sa, för nu har marginalskatten höjts, så halva reavinsten beskattas med 56 procent, inte 51 procent, och andra hälften med 30 procent.

När det gäller frågan om kvittningsrätt ska man enligt förslaget inte få kvitta hori-

Tabell 6 **Basbreddningar för småföretagen och småföretagarna.**

1. Ökad förmånsbeskattning (samma som för löntagare)
2. Högre beskattning av fåmansbolagsägare
3. Ingen kvittningsrätt (mot tjänst, mellan förvärvskällor)
4. Försämrade reserveringsmöjligheter
5. Räntekorrektion = straffskatt om eget kapital negativt
6. Orimlig reavinstbeskattning – upp till 60 procent nominell
7. Begränsad avdragsrätt för lokalkostnader i egen bostad
Konsekvenser: Risk för minskat nyföretagande Risk för sämre småföretagstillväxt

sontellt. Däremot får man spara underskotten och kvitta både mot socialavgifter och marginalskatt. Detta kommer speciellt att försvåra för nya företag som ofta har svårt att undvika underskott i några år i början. Reserveringarna försämras också ganska kraftigt. Det gäller naturligtvis även för aktiebolagen men egenföretagarna har ingen bolagsskatt som sänks och som kompenserar. De flesta egenföretagare, själv råkar jag vara egenföretagare på 20 procent och jag är glad att det inte är mer, som inte har några anställda blir i stort sett av med alla reserveringsmöjligheter. Resultatutjämningsfonden kommer bort och lagerreserven och investeringsreserven försvinner också. Istället tillkommer något annat, en räntekorrektion, d v s en straffskatt om det egna kapitalet är negativt. Det är det ganska ofta. Ibland beror det på att företagen har privata lån men det finns också andra skäl. Fastighetsägare har kanske t ex lågt värderade fastigheter medan skulderna måste tas upp till fullt belopp. Det är faktiskt ganska vanligt att man får ett negativt eget kapital. Då blir det ingen reserv utan en straffskatt. Man får lägga till en intäkt på statsskuldräntan gånger det negativa egna kapitalet. Detta drabbar vissa typer av egna företagare, fastighetsägare t ex.

Reavinstbeskattningen är nästan det värsta av allt. När jag hörde Nils Lundgren tala om 50 procent realt, tänkte jag att det vore mycket bättre att få 50 procent realt än att ha 64 procent nominellt. Man skulle kunna tro att de 64 procenten är realt men så är det inte. Regeln är att man betalar en marginalskatt på 56 procent som mest, plus 22,5 procent i arbetsgivaravgifter, d v s skattedelen av arbetsgivaravgifterna. Lägger man ihop detta blir det 64,1 procent nominellt. Det här medför att det blir omöjligt att sälja fastigheter. Den genomsnittliga prisstegringen i riket på t ex jordbruksfastigheter var 6,7 procent under perioden 1957–88. Inflationen har varit i stort sett densamma, 6,4 procent. Vi har alltså haft en real värdestegring på i storleksordningen 0,2–0,3 procent per år. Ändå är beskattningen 64 procent nominellt, alternativt 36 procent av försäljningsvärdet. Det blir en konfiskatorisk beskattning som jag tycker är omöjlig att acceptera.

Den sista punkten gäller begränsad avdragsrätt för lokalkostnader. Det kan förefalla futilt, men det kan ofta röra sig om ganska stora belopp. Stig Malm har försökt ändra hela skattereformen för att deltidsarbetande skulle förlora 1 000 eller 2 000 kronor. Här förlorar många egenföretagare som har kontoret i den egna bostaden 10 000 eller 20 000 kronor, bara på den enda punkten.

Sammantaget kan jag inte se annat än att det måste bli ett minskat nyföretagande och en sämre småföretagartillväxt, trots de sänkta marginalskatterna. Det är olyckligt om vi vill förbättra tillväxten.

Ingvar Ekemark:

Jag ser denna "århundradets skattereform" som två delar, dels frågan om sänk-

ningen av marginalskatterna, dels ett försök att skapa rättvisa i skattesystemet, att hejda skatteplanerarnas våldsamma framfart.

Marginalskatterna

Frågan om marginalskatterna ser jag framför allt som en facklig fråga. Den drevs, om jag inte tar fel, från början av SACO. Senare drev även Moderata samlingspartiet frågan hårt och under sista tiden också Folkpartiet. Det är en samhällsgärning av stora mått som Kjell-Olof Feldt och Stig Malm har tagit på sig, att genomföra det här. Ute i buskarna möter de mycket kritik för skatteförslaget från låginkomsttagarna. Dessa har mycket svårt att smälta förslaget eftersom det innebär att inkomstklyftorna efter skatt ökar våldsamt. Det är inte så lätt att försvara. Enligt min uppfattning bör man lämna över skeden till de andra – SACO, TCO och de övriga politiska partierna – för att skapa en bättre nivellering i utfallet av denna marginalskatteförändring.

SACO drev mycket hårt att lönediskussionerna skall föras gällande inkomsterna efter skatt. Drar man ut konsekvenserna av detta, skulle det betyda att man genomför en radikal marginalskattesänkning, men gör den så att den slår jämnt. Har vi en brant skatteskala som har framtvingat en oerhört brant löneskala, är det inte mer än rätt att man justerar denna löneskala om man nu ändrar skatteskalan. Annars får man en stor dissonans i sammanhanget. Det här är naturligtvis frågor som statsmakterna inte kan göra något åt. Det är fackliga frågor. Jag förstår inte att LO tar en sådan här förändring av skattesystemet utan att ta en match med SACO, TCO och SAF och övriga arbetsgivarorganisationer, som också kan ha intresse av att lönerna sänks. Särskilt inom stat, kommun och landsting har vi en väldigt arbetsintensiv verksamhet som inte skulle må illa av att få ned sina utgifter genom sänkta löner. Det kan i sin tur kanske leda till att alla kan få en rimlig höjning av inkomsten efter skatt, men det bör ske med större rättvisa än vad vi har idag.

Real beskattning?

När det gäller förslaget till inkomstbeskattning och företagsbeskattning, är jag ganska besviken över att man tar ett stort steg tillbaka i utvecklingen och lämnar den reala beskattning som vi ändå har inom stora fält och försöker att åstadkomma någon form av fullständig nominell beskattning. Vårt nuvarande skattesystem bygger på fiktionen att vi har ett penningvärde som inte förändras. Nu skapar man en ny fiktion där prisstegringen ska hålla sig inom fyra procent per år. Det är att byta ut den ena fiktionen mot en annan istället för att gå över till ett realt betraktelsesätt över hela fältet. Jag tycker vidare att t ex Företagsskatteutredningen i de här sammanhangen har en väldigt luddig och oklar framställning, av vad en real beskattning innebär. Oförmågan att ge sakligt korrekt underlag kanske beror på att man i väldigt hög grad har försummat redovisningssidan. Det förvånar mig att man inte mer har bearbetat frågan om en real redovisning, där man tar hänsyn till penningvärdesförändringen.

Jag har tagit mig friheten att gå ut med en efterlysning till alla högskolor för att få fram det material som möjligtvis finns om en real redovisning. Jag har också velat efterlysa storleken på skattebasen för olika företagskategorier, när det gäller en beräkning av deras vinster från en kommunal och regional synpunkt. Det saknas i utredningen och jag tycker inte att det borde vara svårt att ta fram, eftersom vi har haft en vinstdelningsskatt som är baserad på det reala resultatet, ett realt resultat som är framräknat ur ett nominellt vinstresultat. Jag tycker det är egendomligt att det ska vara så svårt att få fram ett sådant material.

Jag vill också ta ett exempel på hur realisationsvinstbeskattningen slår. *Afton-*

bladet hade ett exempel där en villa såldes för en miljon kronor. I det fallet skulle säljaren få 45 000 kr mindre i realisationsvinstskatt. Om samma villa, under samma förutsättningar, säljs för 600 000 kr och där säljaren i själva verket gör en real förlust, så skulle säljaren enligt det nya skatteförslaget drabbas av en skatt på 54 000 kr. Det förefaller inte rimligt eller vettigt. Jag tror att dessa misstag har kommit till därför att man inte har haft ett officiellt sätt att ta fram en real redovisning som visar de verkliga förhållandena i en ekonomi med föränderligt penningvärde.

Karl-Göran Mäler:

Tack ska du ha! Jag har ingen mer talare på listan och därför ger jag ordet till Erik Åsbrink för en avslutande replik.

Erik Åsbrink:

Tack för det! Jag ska kommentera några av de punkter som har tagits upp av olika talare.

Skattereformens förlorare?

Vi har hört några exempel på vilka de särskilt hårt drabbade grupperna av den här skattereformen är. Jag försäkrar er att man kan i debatten höra långt fler exempel på de grupper som är särskilt hårt misshandlade. I det här fallet fick vi höra att det är industritjänstemän och småföretagare som råkar speciellt illa ut. När det gäller småföretagarna är det litet svårt att säga slutgiltigt vad resultatet blir för det finns inget färdigt förslag. Företagsskatteutredningen har lagt ett embryo till ett förslag men det finns stora luckor. Det beror på att det, i ett mycket sent skede i utredningsarbetet, visades sig finnas ett intresse, inte minst från företrädare för de mindre företagarna, att ytterligare diskutera olika lösningar. Eftersom URF måste bli klar före sommaren, initierades en del ytterligare utredningsinsatser där bl a Sven-Olof Lodin har fått i uppgift att utreda en variant av beskattning av egenföretagare, den s k särskilda utredningsmetoden. Vi arbetar också med alternativa lösningar och remissinstanserna ska så småningom få ta ställning till, åtminstone, två olika alternativ till beskattning. Jag måste ändå säga att jag inte är så oroad för egenföretagarna som kollektiv. Givetvis kan man hitta, här som i andra grupper, enstaka förlorare som får svårigheter. Kollektivet råkar dock inte särskilt illa ut med denna skattereform. De drar också nytta av sänkta skattesatser. De begränsningar av reserveringarna som ligger i URF-förslaget slår inte särskilt hårt i genomsnitt, jämfört med de sänkningar av skattesatserna som det ändå är frågan om.

Det var en snabb parad av siffror vi fick se när det gäller industritjänstemännen. Vad det handlar om, är om man kan hitta en grupp, industritjänstemän eller andra, som i dag ligger i det näst högsta skatteskiktet, d v s med 62 procent i marginalskatt, och som kan eventuellt hamna i det högsta skatteskiktet efter reformen. Då blir sänkningen ganska beskedlig. Det är klart att det kan finnas sådana exempel, men det gäller dock inte alla industritjänstemän. För att ge frågan dess rätta proportioner, bör man ändå påminna om att det lagda förslaget innebär att nio av tio skattebetalare bara betalar kommunalskatt. De får alltså, oavsett vad de betalar idag, en skattesats på 31 procent. För den återstående tiondelen blir det en högre marginalskatt, men det blir även för dem, i de allra flesta fallen, en sänkning jämfört med idag. Skattekilarna kan inte heller nedbringas väsentligt inom ramen för ett oförändrat skattetryck. Det är närmast matematiskt omöjligt. Det får vi acceptera, annars kommer vi in på frågan om skattetryckets höjd eller frågan om en omläggning av vårt delvis skattefinansierade socialförsäkringssystem mot ett mer försäkringsmässigt system. I så fall kan man nedbringa skattetryck och skattekilar men det är en diskussion som för litet för långt för att jag ska gå in på den här.

Högsta marginalskattesats

Eftersom Sven-Olof Lodin var inne på frågan om den högsta marginalskattesatsen, vill jag påpeka att jag inte har hävdat att det saknar betydelse om den är 50 procent eller 55 procent. Jag har sagt att frågan har fått orimligt stora proportioner i debatten. Det är sant att det nya skattesystemet, liksom dagens, utsätts för spänningar ju större spännvidden är mellan högsta och lägsta skattesats. I viss mån handlar det ytterst om spännvidden mellan högsta skattesatsen och skattesatsen noll. Det är dock ingen tvekan om att vi nedbringar denna spännvid genom skattereformen. Även om vi skulle stanna på 55 procent, minskar spännviden mellan högsta och lägsta marginalskatt från 37 till 25 procentenheter. Spännvidden ned till noll minskar ännu mer. Om detta är tillfyllest kan man ha olika uppfattningar om. Här finns dock, om man ska vara nyanserad, en konflikt mellan olika intressen, å ena sidan kravet att minska utrymmet för viss typ av skatteplanering, å andra sidan de fördelningspolitiska krav som, i varje fall jag och många med mig, vill att skattesystemet ska uppfylla även i framtiden. Denna målkonflikt finns där och kan inte lösas enbart med beaktande av den ena typen av intressen.

Skatteplaneringen

Jag delar inte det synsätt som jag tyckte Lars Vinell antydde i sitt inlägg, om att det har varit för mycket tonvikt på åtgärder för att komma åt skatteplanering. Det har verkligen lagts ned en hel del ansträngningar på detta område och jag menar att det är oerhört väsentligt. Det handlar inte minst om att ge vårt skattesystem en legitimitet som det kanske saknar idag. Det tangerar delvis de fördelningspolitiska ambitionerna vi har idag. Låter vi den nuvarande utvecklingen pågå, är vi inte beredda att vidta åtgärder, ibland kraftfulla åtgärder, så kommer vi att få svårigheter även i det kommande skattesystemet. Det kommer att bli svårt att få en acceptans för systemet. Det innebär att vi t o m, jag medger det, i vissa fall har gjort avsteg från de enklast tänkbara reglerna, för att begränsa utrymmet för skatteplanering. Detta är ett medvetet val som har gjorts.

Miljöavgifter och energiskatter

Både Lars Vinell och Sven-Olof Lodin har upphållit sig vid ämnet miljöavgifter och energiskatter. Det finns vissa beröringspunkter här. Jag är litet förvånad över Lars Vinells inlägg, liksom över en del andra inlägg som har gjorts från Industriförbundet och från näringslivet överhuvud taget. De vittnar om en märkvärdig brist på förståelse för att använda sig av ekonomiska styrmedel, marknadskonforma styrmedel inom skattepolitiken. Observera att detta inte betyder att man lägger på industrin eller näringslivet nya pålagor. Man kan mycket väl använda punktskatter eller miljöavgifter för att få fram ett önskvärt beteende i miljöhänseende utan att det leder till ökade pålagor. Den saken kan man ta hand om på annat sätt. Det intressanta är den totala effekten efter alla åtgärder. Att säga att man i vaktslåendet om att få en rimlig skattebelastning av näringslivet ska kasta ut miljöavgifter som ett instrument kan jag inte förstå. Vidare menar jag att Sven-Olof Lodin nog har varit litet för snabb att uppfatta vissa tidningsskriverier angående energimomsen. Det är inte så att vi är på väg att överge energimoms. Allt som står i tidningarna är inte sant.

Real beskattning

Jag tyckte Ingvar Ekemarks inlägg var intressant, för det vittnade litet om problemets räckvidd. Det handlar inte bara om att ha real beskattning eller inte. Ska vi ha reala principer i redovisningen? Ska vi ha en real kreditmarknad? Varför inte indexera alla statsutgifter? Vissa utgifter är redan indexerade, men vi skulle kunna ut-

sträcka det till att gälla alla utgifter. Varför ska dessa tillåtas urholkas av inflationen? Varför inte, som en del andra länder – Italien, Israel o s v – pröva med en automatisk indexering av lönebildningen? Varför ska lönerna urholkas av något så godtyckligt som inflationen? Ytterst blir frågan; Varför ska vi inte ha en real växelkurs, en fast växelkurs i reala termer? Det var väl det som Brookingsekonomerna föreslog för några år sedan. Det blir den yttersta konsekvensen av det reala synsättet. Jag menar att den som hävdar att man ska ha reala principer på vissa områden men inte på andra, är den som hamnar i svårigheter och behöver förklara sig.

Nils Lundgren gjorde en åtskillnad mellan reaktionerna i Sverige och i omvärlden. Jag ser det väsentligen som samma problem. Införandet av reala principer kommer att tolkas som en uppgivenhet från statsmakternas sida inför inflationen. Det skulle undergräva förtroendet för vår förmåga att bekämpa inflationen. Det betyder naturligtvis inte att jag tycker det är bra idag, självklart inte. Jag menar dock att det vore ett steg i fel riktning. Jag tror inte heller att det fungerar på det sättet att man plötligt på arbetsmarknaden börjar vidta vissa åtgärder automatiskt som en följd av en real beskattning. Signalen kommer dock att gå fram att vi inte klarar att ta ned inflationen. Ger man legitimitet åt indexeringar på ett område så blir det naturligtvis lättare att införa det på andra områden. Jag vill också påpeka att jag höll med Nils Lundgren i nästan allt han sa innan du kom in på real beskattning. Vi är inte oeniga på alla punkter.

Pensionssparandet

Till Mats Persson, som jag också är överens med i det mesta, vill jag slutligen säga att inlägget var intressant framför allt med avseende på pensionssparandet. Jag ska nu inte riva igång en debatt om pensionssparandet, men jag vill bara säga att detta visar svårigheterna om man går ifrån en likformig kapitalbeskattning. Man skapar då stora öar av skattearbitrage och effekterna på det totala sparandet blir högst osäkra. Jag känner en viss oro för hur detta skatteförslag totalt sett påverkar sparandet. Det kanske inte får tillräckligt positiva effekter, men det är ingen bra metod att införa särbehandling på olika områden. Det leder bara till en grogrund för skattearbitrage. Därför menar jag att om vi i framtiden ska diskutera ytterligare förändringar av kapitalbeskattningen, så måste det handla om andra ingrepp än särbehandling och undantagsbestämmelser. Tack så mycket!

Karl-Göran Mäler:

Tack ska du ha! Det är möjligt att vi inom de närmaste veckorna, kommer att se ett färdigt paket till skattereform, som rätt radikalt kommer att förändra vår ekonomiska situation som privatpersoner och som kommer att förändra våra diskussionsobjekt som nationalekonomer. Därför var det särskilt fascinerande i kväll att få ha denna diskussion om en framtida skattereform. På föreningens vägnar vill jag tacka samtliga som har deltagit, särskilt de tre inbjudna kommentatorerna, och framför allt statssekreterare Erik Åsbrink.